

РОЗДІЛ 1. МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2'373

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2018-2-01>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ПІДГРУПА 'ПІДЛІТКИ' В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Гурова О. М., ст. викладач
Філон М. І., к. філол. н., доцент

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
пл. Свободи, 4, м. Харків, Україна*

okgur@ukr.net, f.mikola@ukr.net

У статті проаналізовано склад лексико-семантичної підгрупи 'підлітки' в українській мові та висвітлено особливості екстралінгвальних чинників, що зумовлюють називання дітей означеного віку; схарактеризовано семантику окремих номінацій із загальним значенням 'підліток' з урахуванням вікової періодизації життя людини; описано назви, значення яких відображають відмінні ознаки дітей у процесі їхнього фізіологічного дорослішання та соціальної адаптації.

Ключові слова: вікові періоди людини, дитинство, лексико-семантична підгрупа, підліток, номінація, лексичне значення, семантика.

LEXICAL-SEMANTIC SUBGROUP 'ADOLESCENTS' IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

Hurova O. M., Senior Lecturer
Filon M. I., PhD in Philology, Associate Professor

*V. N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody Sq., Kharkiv, Ukraine*

The article deals with an analysis of the lexical-semantic subgroup 'adolescents' that represents the category 'man's age', which is closely connected with the notions time, birth, death and is characterized by ontological, psychological, national-cultural and worldview significance.

The adolescent age, which lasts about 10 years, can be divided into two stages: 7, 8–12 and 13–18 years of age. At the first stage, the adolescent are no longer children, but neither they are adults. The transitional age between children and the young is semantically categorized basing on the fundamental conception of growing up as 'leaving' the childhood proper (*виросток*), accompanied by changes in the child's social status (*наступ*). In such a case, age characterization is done indirectly, that is by pointing out a certain social characteristic rather than direct indication of age.

Adults' evaluation of the second stage adolescents gets more active and is done according to such criteria as physical growth and development, physical and social maturity. The latter prevails in adults' evaluation and shows in the naming unit *підліток*. Fundamental for the analyzed name is the meaning of the root *-літ-*. The name *підліток* reflects approach to maturity. The prefix *під-* points to the fact that the denomination object is lower than the person of the same age group who has reached maturity.

Denomination of the adolescents of 13-18 years of age is done by means of comparison to the older age group 'the young', where the main names are *парубок* and *дівка*. The roots *-паруб-* and *-дів-* (combined with relevant prefixed and suffixes) are most productive in forming the names denoting persons of the second adolescent subperiod. A 'half' status of adolescents is reflected in the naming units with the prefix *нів-* (*нівпарубок* *нівпарубка*, *нівпарубчак*, *нівдівок*). The semantics of approaching youth age (literary being under it) is found in the names with the prefix *під-* (*підпарубок*, *підпарубчак*, *піддівка*, *піддівок*).

The meaning of immaturity of adolescent boys, reference to their lower or smaller social-age status in comparison to boys, can be found in words with the root *-паруб-* combined with the suffixes *-ій-* (*парубій*), *-ак-* (*парубчак*), *-ек-* (*парубчек*, *парубчек*), *-очок-* (*парубочок*).

Denomination of adolescent children as ones characterized by the features of increase is done by means of using the naming units with the semantics of accentuating, emphasizing the lexical meaning. That is why children of the second adolescent subperiod have the names *хлопчиско*, *хлопчисуко*, *хлопчиску*. Among the names of the analyzed

subgroup are also those denoting a child with regards to the peculiar character of his or her social status: *лагерча, школьник, шкочарка, бакаляр, букварь, первячка, другак, третячка* and others.

In the social dimension, the adolescents of the 7, 8–12 years of age are as if beyond the adults' attention, which shows, in particular, in the factual material smaller in quantity as compared to the names of the next adolescent subgroup. The second subperiod (13–18 years of age) is noted for denomination features different from those of the preceding one. Denomination is done, by comparison, firstly, to the category of children proper, secondly, to the representatives of the age category 'youth' and, thirdly, to the adolescents of 7–12 years of age.

Key words: man's age periods, childhood, lexical-semantic subgroup, adolescent, denomination, lexical meaning, semantics.

Однією з відмінних ознак сучасної вітчизняної лінгвістики є антропоцентричний підхід до вивчення мови, який знаходить свою подвійну реалізацію: з одного боку, мовні явища розглядаються в нерозривному зв'язку з людським чинником, а з іншого, – сама людина в усій сукупності її соціальних, біологічних, психологічних та культурних характеристик включається в лінгвістичний вимір і стає об'єктом мовознавчого аналізу. Саме тому дослідники особливу увагу приділяють усебічному розгляду загальної теми 'вік людини', яка має важливе значення для висвітлення низки завдань, як-от: з'ясування специфіки етнокультурного відображення в мові вікових характеристик людини, визначення історичного розвитку успадкованих лексичних одиниць, що належать до лексичного фонду української мови, виявлення закономірностей організації лексико-семантичних полів як складників національної мовної картини світу та взаємодії мовних одиниць різнодискурсивної природи.

Тема 'вік людини' має давню історію свого дослідження. Мовознавці зосереджують свою увагу на вивченні загальних понять зі значенням 'вік людини' (О. Гавлова, М. Кочерган, Ф. Марзук, В. Топоров, О. Трубочов), аналізові номінацій, що позначають різні вікові відтинки життя людини (Е. Бернекер, Р. Брандт, О. Брюкнер, А. Бурячок, І. Голуб, М. Горяєв, Ю. Лотман, В. Махек, С. Младенов, С. Преображенський, Я. Розвадовський, В. Топоров, Р. Траутман, О. Трубочов, М. Фасмер, М. Шанський), з'ясовують склад та структуру окремих тематичних груп лексики зі значенням 'вік людини', здійснюють її опис у порівняльному аспектові (О. Барабаш, А. Бурячок, К. Власова, О. Єрофеева, Д. Кацкова, А. Клименко, Ф. Копечний, Л. Костіна, О. Кровицька, В. Матвеев, О. Половинко, Г. Пуцягін, В. Семиряк, Р. Хашимов, П. Щербо). З огляду на загальний стан вивчення теми 'вік людини' в українському мовознавстві важливим видається сформулювати на основі обстеження національної мови максимально повний склад лексики означеної тематики, необхідний для отримання евристично значущих висновків про особливості поняттєвої категоризації та оцінних характеристик віку людини.

Об'єктом аналізу пропонованої студії є лексико-семантична підгрупа 'підлітки' в українській мові. Мета дослідження полягає в тому, щоб виявити особливості номінування дітей підліткового віку з урахуванням базових принципів національного світогляду на розуміння закономірностей вікової дискретизації життєвого шляху людини.

Вік людини як категорія культурної свідомості тісно пов'язана з поняттями час, життя, народження, смерть і відзначається онтологічною, психологічною, національно-культурною і світоглядною значущістю. У різних наукових дисциплінах вироблені відмінні періодизації життєвого циклу людини, які зумовлюються дослідницькою концепцією, змістом визначених завдань та критеріями класифікації вікових періодів людини (фізіологічним, психологічним, соціальним чи культурним). Кожна культурна епоха виокремлює, світоглядно та психологічно акцентує той чи інший період життєвого циклу людини так, "начебто в кожній епохи є своя привілейована вікова група й власні правила періодизації людського життя: молодість – привілейований вік XVII століття, дитинство – століття XIX, підлітковий період – XX століття" [2, с. 42]. На думку І. Кона, періодизація життєвого шляху "повинна враховувати принципову багатовимірність вікових властивостей і критеріїв їх оцінки. Біологічний вік співвідноситься із властивостями організму та його окремих підсистем, соціальний вік – зі становищем індивіда в системі суспільних відносин, а психічний вік – із характером сенсомоторної, розумової діяльності тощо" [15, с. 79]. На думку В. Колесова, підлітковий

період дитинства виокремився в процесі еволюції уявлень про періодизацію життєвого циклу людини, тобто він належить до явищ пізнішого часу. Про це свідчить специфіка цього періоду як перехідного етапу в житті людини, що розширює, деталізує, конкретизує давнє архетипове протиставлення молодий – старий [14, с. 85].

Підлітковий вік триває близько 10 років. У цей час у житті дитини відбуваються суттєві зміни, на основі яких припустимо виділити два етапи підліткового віку: 7, 8–12 та 13–18 років. Перший етап (7, 8–12 років) – період, коли увага дорослих, вимоги до зростання дітей не є активними, пріоритетними. Підлітки цього віку вже не діти, але ще й не дорослі. У соціальному вимірі вони перебувають наче поза увагою дорослих, що підтверджується, зокрема, фактичним матеріалом, кількісно меншим порівняно з номінаціями наступної підліткової групи. Другий підперіод (підлітки 13–17 років) відзначається відмінними від попереднього ознаками номінування. Називання здійснюється, по-перше, шляхом зіставлення із категорією власне дітей, по-друге, через порівняння з представниками вікової категорії молоді і, по-третє, через порівняння з підлітками 7–12 років.

За спостереженнями дослідників, “початок підліткового віку (7-8 років) відзначався вживанням нової термінології, похідної від поняття ‘ріст’ у загальній назві виросток” [41, с. 59]. Номінацією (із коренем -ріст-), яка означає початок підліткового віку, тобто перехід від дітей до підлітків, є виросток [26, с. 183; 40, с. 72; 30, с. 476], виросточок (зменшене) [26, с. 183; 18, с. 143]. Виросток – похідне від дієслова вирости утворення, де префікс ви- має значення руху. Синонімічним до виросток є слово недоросток [32, с. 298], що також є віддієслівним утворенням. Наведені назви характеризують особу в різних вимірах: виросток – це підліток 12-13 років, який характеризується з погляду виходу з власне дитячого віку, а назва недоросток позначає особу, яка у своєму зростанні наближається до категорії ‘молодість’. Таким чином аналізовані номінації позначають різні вікові відтинки життя підлітка.

Розгляньмо особливості називання дітей першого підліткового етапу. Назви дітей підліткового віку знаходять своє вираження в семантиці відповідних мовних одиниць, які відзначаються різним ступенем прозорості внутрішньої форми. Окремі з таких одиниць (наприклад, нянька, пастух) вимагають не лише знання твірних основ, а й низки екстралінгвальних чинників: особливостей побуту, матеріальних умов життя, специфіки входження дитини у світ соціуму та функцій, які вона виконує в суспільстві. В окремих регіонах про хлопця чи дівчину дев’яти-десяти років говорять велике вже [18, с. 143]. За гуцульською традицією, “дітьми вважалися хлопчики до десяти років” [3, с. 57]. У поданих вище назвах, як і в багатьох інших, вікова характеристика дитини здійснюється опосередковано, тобто не шляхом прямої вказівки на вік, а виокремленням відповідної соціальної, функціональної ознаки, яка характеризує життя дитини цього вікового періоду. В українській народній культурі представлені численні номінації, що вказують на зміну соціального статусу дитини: її віддають у найми, дитина йде до школи, виконує найлегшу господарську роботу, тобто гра для неї перестає бути єдиним і визначальним соціокультурним критерієм [20]. У соціальному плані “відокремлення хлопчиків у підлітки, а значить, і відділення їх від материнської опіки й виділення в окрему, згуртовану за віковим принципом верству відбувається у 6-8 років” [3, с. 62]. Від цього часу хлопці починають допомагати батькам у господарстві: рубають дрова, годують худобу, пастушать [13, с. 302]; “хлопчику одягають штани й називають погоничем” [3, с. 62]. Дівчата цього віку також прилучені до пастухування й роботи по господарству; вони миють посуд, прибирають у хаті, привчаються прясти [13, с. 302]. Такий перехід від власне дитячого до раннього підліткового віку супроводжувався виконанням певних ритуалів, наприклад, пострижинами: “у 5, 6, 7 років хлопчика стрижуть на чоловічу стать, дівчинку на жіноцьку” [3, с. 62]; трапезами, пов’язаними з прилученням дітей до пастухування [3, с. 62]. Пастух [10, с. 148; 18, с. 143] і пастушок [1, с. 148] – назви, що в окремих діалектних масивах уживаються на позначення дитини лише певного віку. “Діти починають пастушити з 7 років. Найменші діти пасуть свиней, старші пасуть овечок, а найстарші діти з 9–15 пасуть рогату худобу й коней. 8-9 років дитині, то ще не надійний пастух, “12-13 років це надійний пастух” [13, с. 296].

“На Житомирському Поліссі дитину 5-6 років називали гусячий (свинячий) пастух, 6-7 – телячий, 8-10 років – овечий пастух. Дівчинку 5-7 років називали нянька, швачечка, пряшечка. Саме “від початку пастушого віку до дітей застосовували збірну назву виросток, виросточок, недоросток; не називали їх дітьми” [41, с. 57].

Підлітковий вік важливий для називання дитини за ознакою статі. “Загальними назвами за ознаками статі є хлопець, хлопчище (хлопець після 10 років), дівчина, які конкретизувалися у відповідних означеннях: парубочок, підпарубочок, півпарубка; дівочка, півдівка, піддівка” [41, с. 57]. Ці назви конкретизуються також е номінаціях хлоп’ятиня [40, с. 402], дівчук [17, с. 109; 21, с. 218; 29, с. 96; 8, с. 20], хлопійко [25, с. 402].

Цікавими з мовного та етнокультурного погляду є діалектні номінації, що іронічно позначають хлопчика або дівчинку віком 7–12 років: жалдак (жалдачка), зменшене жалдачок [37, с. 309]. Увагу тут привертає і сам вибір номінації на позначення віку дитини (запозиченого слова), і кореляція іменників за родом, і позамовні чинники, які вказують на особливості осмислення і відбиття українських культурних стереотипів про дитину. Зокрема, хлопці-підлітки не могли брати участь у парубоцьких громадах і стосунках із дівчатами [13, с. 273], не мали права носити ознаки парубоцького віку [13, с. 273].

Оцінка дорослими підлітків другого періоду, тобто 13–17 років, стає більш активною й здійснюється за такими головними критеріями, як фізичне зростання й розвиток, фізична й соціальна зрілість. Саме остання переважає в оцінці дорослих та виявляється в номінації підліток. Упорядники словників української мови наводять цю лексему, фіксуючи конкретний вік – 12–16 років [33, с. 451; 4, с. 957] або 12–14 років [23]. Базовим для утворення аналізованої назви є значення кореня -літ- (літній у значенні ‘той, що має роки’; ‘повнолітній’; ‘зрілий’). Назва підліток відображає наближення до зрілості. Префікс під- у складі номінації підліток указує на те, що об’єкт номінування перебуває нижче щодо тієї співвідносної з ним за віком особи, яка вже досягла зрілості. Суфікс -ок- також підпорядкований загальній настанові на окреслення ‘недосягнення’ певного віку. Твірна основа -літ- є достатньою мірою продуктивною для називання підлітків у літературній та діалектній мові: (підліток [33, с. 451; 27, с. 170], підліточок [27, с. 170], подліток [9, с. 45], пудльоток [17, с. 196], недоліток [28, с. 544; 32, с. 294]). Усі такі назви вказують на неповноту віку порівняно з особами, які вже досягли зрілості. Номінація недоліток так само, як і недоросток, а також лексеми підросток [27, с. 177; 8, с. 59; 33, с. 493], підросток [1, с. 44], довеликий [26, с. 402] указують на близькість до віку молоді, але ще недосягнення його. Формальними показниками цього є префікси недо-, під- (пид-), до-.

Називання підлітків 13–18 років здійснюється шляхом порівняння зі старшою за них віковою групою ‘молодь’, де основними номінаціями є парубок та дівка. Саме корені -паруб- та -дів- (поєднуючись із відповідними префіксами та суфіксами) є надзвичайно продуктивними для творення назв на позначення осіб другого підліткового підперіоду. Половинчастий статус підлітка відбивається в номінаціях із префіксом пів- (півпарубок [40, с. 198; 33, с. 385; 27, с. 157], півпарубка [18, с. 143], півдівок [33, с. 379]). Значення близькості до віку молоді (буквально перебування під ним) міститься в назвах із префіксом під- (підпарубок [18, с. 143; 33, с. 480], підпарубочий [27, с. 174; 33, с. 480], піддівка [18, с. 143], піддівок [33, с. 424], піддівоча [27, с. 164]). Можемо припустити, що лексема підпарубочок стосується називання хлопця першого підліткового підперіоду.

Значення незрілості, недорослості хлопців-підлітків, указівку на їх нижчий або менший соціально-віковий статус порівняно з парубками мають утворення із коренем -паруб- у поєднанні із суфіксами -ій- (парубій [40, с. 195; 29, с. 388; 17, с. 179]), -ак- (парубчак [40, с. 195; 8, с. 59; 7, с. 353]), -ек-(-ек-) (парубчек [40, с. 195], парубчек [17, с. 179]), -очок- (парубочок [18, с. 143]). За аналогією до номінації виросток утворена, на нашу думку, і назва випарубок [26, с. 183; 39, с. 158], хоча семантично слова різняться. Виросток указує

на перспективну точку виміру життя дитини (вихід за межі чогось), а випарубок – на недосягнення певних меж.

Називання дітей-підлітків як таких, що характеризуються ознаками збільшення, здійснюється шляхом використання номінацій із семантикою акцентуїзованості, увиразнення лексичного значення. Саме тому діти другого підліткового підперіоду позначаються назвами хлопчище [22, с. 710], хлупчисуко, [40, с. 266], хлопческо [11, с. 202], хлопчисько [8, с. 56].

До складу лексико-семантичної підгрупи ‘підлітки’ належить також слово отрок. У сучасній українській мові воно визначається як архаїчне й називає хлопця-підлітка та історичне на позначення князівського або боярського слуги, що входив до складу молодшої дружини; молодого дружинника в стародавній Русі [32, с. 810]. Для називання дівчинки-підлітка вживається архаїчна лексема отроковиця [32, с. 810]. В українському жаргоновому мовленні кінця ХХ – початку ХХІ ст. слова отроча й отрук уживаються на позначення дитини [35, с. 413], а отрочок називає немовля або хлопчика [35, с. 413].

Слово отрок належить до праслов’янського фонду й у різних мовах має розгалужену парадигму значень: ‘робітник’, ‘найманець’, ‘слуга’, ‘батрак’, ‘раб’, ‘член княжої дружини’, ‘дитина’, ‘дитя’, ‘немовля’, ‘хлопчик’, ‘неповнолітній’, ‘син’ [16, с. 54; 12, с. 235]. Лексема отрок первинно позначала дитину, рідну або чужу, від народження (немовля, дитя), тобто була віковим терміном. У сучасних східнослов’янських мовах слово отрок розширило значення: крім називання дитини певного вікового періоду, отрок стає соціальним терміном. ‘Соціалізація’ поняття ‘отрок’ приводить до того, що цей віковий період ми сприймаємо тільки як підлітковий, тобто перехідний від власне дитинства до юності (молодості).

До складу номінацій аналізованої підгрупи належать також загальні назви, що позначають дитину, яка перебуває в таборі (лагерець [37, с. 240], лагерча [37, с. 241]), або навчається в школі: школьник [38, с. 238; 24, с. 294], школьниця [38, с. 238; 24, с. 294], школьничка [38, с. 238; 24, с. 294], школьничок [38, с. 238; 24, с. 294], школьник [24, с. 294], школьниця [24, с. 294], школьничка [24, с. 294], школьничок [24, с. 294], школяр [38, с. 238], школярик [38, с. 238], шкоярка [38, с. 238], шкоярочка [38, с. 238], шкоярча [38, с. 238], шкільник [40, с. 280], школяр [6, с. 192; 10, с. 149; 34, с. 481], школярик [34, с. 481], школярка [34, с. 481], школярочка [34, с. 481], бакаляр [26, с. 22; 30, с. 91]. На реальність та імпліцитний характер семи ‘вік’ у словах школьник, школяр та інших указує, наприклад, розвиток семантики загальноомовної назви школяр, що в академічному словнику української мови тлумачиться як ‘учень загальноосвітньої школи’, але водночас має семантичний відтінок зі стилістичними позначками переносне, розмовне – ‘доросла людина, яка в поведінці, учинках впадає в дитинство, виявляє легковажність, пустотливість’ [34, с. 481].

Серед назв на позначення дітей шкільного віку є лексеми, що вказують на перебування в конкретному класі: букварь [39, с. 112], первак [19, с. 50; 24, с. 48; 40, с. 196; 33, с. 118], первачок [33, с. 118; 24, с. 48], первачка [24, с. 48], первяк [36, с. 81], первячка [36, с. 81], первячок [36, с. 81], першак [19, с. 51; 29, с. 408; 40, с. 198; 5, с. 141], штубак [6, с. 192] – у першому класі; другак [39, с. 299; 40, с. 112], другачка [39, с. 299], другачок [39, с. 299] – у другому; третяк [5, с. 141; 38, с. 133; 24, с. 243], третячка [38, с. 133; 24, с. 243], третячок [38, с. 133] – у третьому; четвертак [38, с. 214; 24, с. 282], четвертачка [38, с. 214], четвертачок [38, с. 214] – у четвертому класі; шостак [38, с. 244; 24, с. 296], шостачка [38, с. 244; 24, с. 296], шостачок [38, с. 244; 24, с. 296] – у шостому; семак [5, с. 141], сьомак [38, с. 118], сьомачка [38, с. 118], сьомачок [38, с. 118] – у сьомому; восьмак [5, с. 141; 39, с. 201], восьмачка [39, с. 202], восьмачок [39, с. 202] – у восьмому; дев’ятак [39, с. 262], дев’ятачка [39, с. 263], дев’ятачок [39, с. 263] – у дев’ятому; десятак [39, с. 265], десятачка [39, с. 265], десятачок [39, с. 265] – у десятому класі.

Як історично плінні, належні до радянського періоду і такі, що на сьогодні вийшли із загальноомовного вжитку, є назви дітей, які містять не лише ідеологічний та соціальний, але й віковий маркери: жовтеня, жовтенятко ‘школяр молодшого віку, що готується до вступу

в піонери' [31, с. 540], піонер 'член добровільної масової дитячої комуністичної організації, що об'єднує радянських школярів віком від 9 до 14 років' [33, с. 537].

Отже, соціокультурна увага до підліткового періоду життя дитини зумовила необхідність його називання. Останнє здійснюється за рахунок використання загальних номінацій на позначення дитини, що вказують на конкретний 'допідлітковий' час, утворення нових спеціальних для позначення підліткового віку назв. Це призводить до того, що окремі назви (або їх похідні) втрачають свою чітку співвіднесеність із вказівкою на конкретний біологічний час і починають уживатися для називання інших відтинків життя дитини. Перспективи подальшого дослідження заголовної теми полягають у проведенні зіставного аналізу лексико-семантичних підгруп зі значенням 'підлітки' на матеріалі різних мов з метою визначити універсальні (міжмовні) та особливі (внутрімовні) чинники називання осіб окресленого віку та з'ясувати специфіку національно маркованих конститuentів досліджуваної лексики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2 т. Луцьк : Ред.-вид. відд. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. Т. 2. 458 с.
2. Арьес Ф. Ребенок и семейная жизнь при Старом порядке / пер. с франц. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1999. 416 с.
3. Балущок В. Молодіжні громади та обряди ініціацій в традиційному селі. Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження : у 5 т. / наук. ред. М. Гримич. Київ : Дуліби, 2010. Т. 2. "Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура". С. 56–96.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь, 2005. 1728 с.
5. Горбач О. Арго українських школярів і студентів. *Наукові записки Українського Вільного Університету. 1964–1966. Філософічний Факультет*. Мюнхен, 1966. Ч. 8. Зібрані статті. Арго на Україні. Мюнхен, 1993. І. С. 3–55.
6. Горбач О. Говірки й словник діалектної лексики Тербовельщини. Мюнхен, 1971. 196 с.
7. Горбач О. Діалектний словник Північно-Добруджанської говірки с. Верхній Дунавець біля Тульчі. *Наукові записки Українського Технічно-Господарського Інституту в Мюнхені*. Мюнхен, 1968. Т. XV(XVIII). С. 3–46. Зібрані статті. Діалектологія. Мюнхен, 1993. V. С. 362–404.
8. Горбач О. Південноволинська говірка й діалектний словник села Ступно, кол. повіту Здовбунів. Матеріяли до української діалектології. Мюнхен, 1973. Вип. 1. 90 с.
9. Горбач О. Словник діалектної лексики західнополіської говірки села Остромичі, кол. повіту Кобринь. Західно-Поліська говірка села Остромичі, кол. Повіту Кобринь. Мюнхен, 1973. 64 с.
10. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. Київ : Либідь, 2006. 256 с.
11. Гуцульські говірки: короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. 232 с.
12. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 2003. Т. 4. 656 с.
13. Заглада Н. Побут селянської дитини: матеріали до монографії с. Старосілля. Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження : у 5 т. /

- наук. ред. М. Гримич. Київ : Дуліби, 2008. Т. 1. “Діти. Дитинство. Дитяча субкультура”. С. 214–395.
14. Колесов В. В. Мир человека в слове Древней Руси. Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1986. 312 с.
  15. Кон И. С. Ребенок и общество. Москва : Изд. центр “Академия”, 2003. 336 с.
  16. Копечный Ф. Ф. К этимологии слав. Отрокъ. Этимология 1966: Проблемы лингвогеографии и межъязыковых контактов. Москва : Наука, 1968. С. 54–61.
  17. Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок. Українська діалектна лексика. Київ : Наук. думка, 1987. 268 с.
  18. Кузеля З. Ф. Народні звичаї й обряди, пов’язані з родинним життям. Енциклопедія українознавства: Загальна частина. Київ : Віпол, 1994. Т. 1. С. 239–244.
  19. Лисенко П. С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся. Київ : АН УРСР, 1961. 72 с.
  20. Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження : у 5 т. / наук. ред. М. Гримич. Київ : Дуліби, 2008. Т. 1. “Діти. Дитинство. Дитяча субкультура”. 400 с.
  21. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. Київ : Наук. думка, 1984. Частина перша. А–Н. 496 с.
  22. Павлюк М. Українські говори Румунії. Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто : Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАНУ, 2003. 784 с.
  23. Полюга Л. М. Словник синонімів української мови. Київ : Довіра, 2001. 477 с. URL: http://www.hohlopedia.org.ua/slovnyk_synonimiv_polyugu/search/?word=%EF%B3%E4%EB%B3%F2%EE%EA&select=slovnyk_synonimiv_polyugu (дата звернення: 16.03.2017).
  24. Сагаровський А. А. Матеріали до Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. Вип. 2. 312 с.
  25. Словарь украинского языка / за ред. Б. Грінченка. Київ : АН УРСР, 1959. Томъ IV (Р–Я). 564 с.
  26. Словарь украинского языка / за ред. Б. Грінченка. Київ : АН УРСР, 1958. Томъ I (А–Ж). 496 с.
  27. Словарь украинского языка / за ред. Б. Грінченка. Київ : АН УРСР, 1959. Томъ III (О–П). 507 с.
  28. Словарь украинского языка / за ред. Б. Грінченка. Київ : АН УРСР, 1958. Томъ II (З–Н). 574 с.
  29. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.
  30. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970. Т. I: А–В. 801 с.
  31. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1971. Т. II: Г–Ж. 550 с.
  32. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1974. Т. V: Н–О. 840 с.
  33. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1975. Т. VI: П–Поїти. 832 с.

34. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1980. Т. XI: Х–Ь. 700 с.
35. Ставицька Л. О. Український жаргон. Словник. Київ : Критика, 2005. 496 с.
36. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: у 4 т. Запоріжжя : ВПК Запоріжжя, 1992. Т. 3 (О–П). 303 с.
37. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: у 4 т. Запоріжжя : ВПК Запоріжжя, 1992. Т. 2 (З–Н). 372 с.
38. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: у 4 т. Запоріжжя : ВПК Запоріжжя, 1992. Т. 4 (Р–Я). 264 с.
39. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: у 4 т. Запоріжжя : ВПК Запоріжжя, 1992. Т. 1 (А–Ж). 324 с.
40. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 288 с.
41. Щербак І. Діти у народній термінології: лексика і символіка. Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження : у 5 т. / наук. ред. М. Гримич. Київ : Дуліби, 2008. Т. 1. “Діти. Дитинство. Дитяча субкультура”. С. 50–60.

УДК 811. 161. 1 : 81'37

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2018-2-02>

ПРИНЦИПЫ КЛАССИФИКАЦИИ ПРЕДЛОЖЕНИЙ ТОЖДЕСТВА И ИХ СЕМАНТИЧЕСКИЕ РАЗНОВИДНОСТИ

Дука Л. І., к. філол. н., доцент

*Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна*

ludmiladuka58@gmail.com

У статті проаналізовано принципи класифікації речень тотожності, виділено та узагальнено їхні семантичні різновиди, встановлено характер компонентів і відносин між ними, виявлено класифікаційні ознаки речень тотожності й охарактеризовано синтаксичний статус членів речення. Виявлено відмінності між власне реченнями тотожності, у яких метафора виконує синтаксичну функцію підмета, та реченнями тотожності з порівняльними предикативними конструкціями і метафоричним значенням предиката.

Ключові слова: речення тотожності, відносини ідентифікації; суб'єкт, що ототожнюється; ототожнюючий предикат, речення номінативної, денотативної, сигніфікативної та іменованої тотожності, речення тотожності з метафоричним значенням предиката.

PRINCIPLES OF CLASSIFICATION OF IDENTITY SENTENCES AND THEIR SEMANTIC VARIETIES

Duka L. I., PhD in Philology, Associate Professor

*Zaporizhzhia National University
Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine*

The article analyzes the principles of classification of identity sentences which have a number of semantic varieties distinguished on the bases of transitional character of juxtaposition of two concepts (sentences of permanent identity, transitional identity, permanent inclusion and transitional inclusion) and depending on where the identification relations are (nominative, denotative, significative and naming identity).

The purpose of this study is to characterize the principles of classification of sentences of identity, to establish the nature of lexical components and the relations between them, to identify characteristics of the classification and to determine the syntactic status of members of sentences of identity or identification.